

Deniz T. Kılınçoğlu

**OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDA
İKTİSAT ve KAPİTALİZM**

Türkçe Söyleyen

Onur Gayretli

HERETİK

*OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA
İKTİSAT ve KAPİTALİZM*

Deniz T. Kılınçoğlu

*Economics and Capitalism in the Ottoman Empire
Routledge 2019*

Heretik Yayınları: 105 İktisat Serisi: 17

ISBN: 978-605-9436-71-7

©2023 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Ocak 2023, Ankara

Türkçe Söyleyen: Onur Gayretli

Yayına Hazırlayan: Eren Kırmızıaltın

Redaksiyon: Deniz T. Kılınçoğlu-Eren Kırmızıaltın

Sayfa Düzeni ve Kapak: Ali İmren

Heretik Basın Yayın ve Organizasyon Tic. Ltd. Şti.

Aziziye Mahallesi, Kuloğlu Sok. 15/2, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

Sertifika No: 41952

İnternet Sitesi: heretik.com.tr

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Instagram: instagram.com/heretikyayin

E-mail: info@heretik.com.tr

Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dağ. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Sedef Cad. 6/A Altındağ/Ankara

Sertifika No: 42488

İÇİNDEKİLER

Türkçe Baskıya Önsöz	9
Kısaltmalar Listesi	12
Teşekkür	13
Giriş: “Şimdi ile Geçmiş Arasında Bitmeyen Diyalog” ..	17
İktisat ve Modernleşme	19
Modernite, Kapitalist Modernite, Modernleşme, Modernist: Kavramsal Çerçeve Üzerine.....	21
Yaklaşım, Yöntemler ve Kaynaklar	24
Çalışmanın Ana Hatları	33
On Dokuzuncu Yüzyılda Osmanlı Toplumı, Ekonomisi ve İktisat Bilimi.....	37
İktisat Biliminin Doğumundan Önce Osmanlı Ekonomisi ve İktisadi Zihniyeti	39
Kapitalist Modernite Meselesi ve İktisadi Reform.....	49
Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisat Biliminin İlk Adımları	58
Sonuç	88

İktisadın Osmanlılaşması	91
Siyasi ve İktisadi Atmosfer	93
Sakızlı Ohannes Paşa ve Osmanlı İktisadi Liberalizminin Doğuşu	97
Ahmed Midhat ve Osmanlı İktisadi Düşüncesinde Korumacılık	101
İlk Adımların Ardından: 1880'ler ve 1890'ların Başları ...	119
Kamu Maliyesi ile İlgili Kitaplar	136
Korumacılık ve Liberalizm Bir Kez Daha Karşı Karşıya: Musa Akyiğitzade ve Mehmed Cavid.....	147
Osmanlı'da Popüler İktisat: Maurice Block ve Ahmed Muhtar	159
Sonuç	162
İktisadi Toplum Fikri ve Kalkınmaya Dönük Toplumsal Değişim	167
Altüst Olmuş Dünya: Devrimler Çağı, İktisat ve Yeni Bir Dünya Algısı.....	169
Ne Yapılmalı? Modern Bir Osmanlı Toplumunu İnşa Etmek.....	189
Sonuç	236
Emperyalizm, Milliyetçilik ve İktisadi Kalkınma	239
İktisadi Kalkınma Sorunu ve İlk Sanayileşme Teşebbüsleri.....	243
Osmanlı-Türk İktisadi Milliyetçiliğinin Kökleri: Yeni Osmanlılar	251
Milletlerin ve Milliyetçiliklerin Yükselişi	260

Yabancı Sömürüsü ve Kapitülasyonlar Meseleleri	267
Padişaha göre Ekonomi.....	281
Sonuç.....	294
Kalpleri ve Zihinleri Değiştirmek:	
Geç Dönem Osmanlı Edebiyatında İktisadi Düşünce..	297
Modernleşme ve Osmanlı Romanı.....	300
Hâce-i Evvel ve Bir Kalkınma Aracı Olarak Hikâye Anlatıcılığı.....	305
Erken Bir Jön Türk Manifesto Romanı: Turfanda mı Yoksa Turfa mı?.....	331
Sonuç.....	351
Sonsöz.....	355
Kimlik Sorunu ve İktisadi Toplum Nosyonu	356
İktisadi Milliyetçilik, Korumacılık ve Merkantilizm	360
Memleketi Kalkındırmak için Hikâye Anlatmak	362
Osmanlı “İslam” İktisadı.....	363
Osmanlı Pragmatist Reformizmi.....	364
Kaynakça.....	367

Türkçe Baskıya Önsöz

Klişelerden hiç hoşlanmamak onlara zaman zaman mecbur olduğumuz gerçeğini değiştirmiyor. Ben de istemeden de olsa bu kitabın hikayesini benzer çeviri kitaplar için kullanılan bir klişeyle özetlemek zorundayım: Bu kitabın orijinali, İngilizce olarak, uluslararası okur için yazıldı. Türkçe olarak ve Türkçe literatürü bilen ya da en azından okuyabilen okur için yazsaydım elbette elinizde bambaşka bir kitap olurdu. Örneğin, Türkçe literatürde halihazırda yazılıp çizilen meseleleri daha kısa geçer, onun yerine Türkiyeli okur için daha ilginç ve önemli gelebilecek ve az bilinen tartışma ve örneklere ağırlık verirdim. Üstelik kitap yayımlandıktan sonra da bu alanda çeşitli inceleme ve çevriyazıların yayımlandığı düşünülürse konunun önemi daha da artar. Hal böyle iken, kitabın Türkçede var olabilmesi için önümde iki seçenek vardı. Birincisi, uzun uğraşlar vererek onu yeniden Türkçe olarak yazmak. İkincisi ise, kitabın olduğu gibi çevrilip yayımlanmasına razı olmak.

İlkini yapmak istemedim. Söz konusu çalışma benim için artık tamamlanmış ve geride kalmış bir işti. Geriye dönmelerden hoşlanmadığım ve artık kafa yorduğum bambaşka sorular olduğu için bu seçeneği kolayca eledim. Ancak ikinci seçeneği kabul etmek de kolay değildi. Zira bu kez de elime aldığım da hoşuma gitmeyecek, eksik gelecek, “şurasi şöyle olsa daha iyi olurdu...” dedirtecek bir işin altına imza atma riski vardı.

Bunun nedeni sadece çalışmanın orijinal ve çeviri versiyonları arasındaki dil ve hedef okur farkları değil, zaman içinde benim geçirdiğim düşünsel değişim, sonradan edindiğim fikir ve bulgular ve tabii orijinal kitap çıktıktan sonra aldığım çeşitli eleştiriler ve öneriler de olacaktır. Bu düşüncelerle kitabın çevrilmesi fikrine uzunca süre pek sıcak bakmadım. En sonunda Eren Kırmızıaltın beni, kitabın olduğu gibi çevrilip yayımlanmasının konuyla ilgilenen Türkiyeli okur açısından faydalı bir iş olacağına ikna etti. Üstelik, daha önce Heretik'le çalışma keyfini yaşamış ve yayın listelerindeki isimleri her gördüğünde gözleri kamaşan biri olduğum için, kitabın Heretik'ten çıkacak olması da reddetmesi zor bir teklif olarak karşımdaydı. Tüm bu etkenlerin yardımıyla, tüm çekincelerimi, yeni bir maceraya atılmamın korkuyla karışık merakına çevirebildim. Kitabın çevrilmesi macerasından bahsetmişken, yıllar önce İngilizce metni okur okumaz “hemen Türkçeye çevrilip yayımlanması lazım!” diyen Osman Aray'ın işlenen suçtaki teşvik payını da ifşa etmem gerekiyor. Elbette bunları yazarak, kitabın eksik ve gediklerinin sorumluluğunu bu masum ve değerli kişilerin üstüne atmaya çalışmıyorum. Sorumluluk, her zaman olduğu gibi, tamamen yazara aittir.

Yazardan bahsetmişken, kısmen Roland Barthes'ın (“yazarın ölümü”) kısmen de Theseus'un Gemisi'nin arkasına saklanması, şunu da belirtmem gerekir: O yazar tam olarak ben değilim. İçinde yaşadığımız özel mülkiyet düzeni içinde metne ve yaygın sürece dair temel kararları vermek ve sonunda ortaya çıkan ürünün üstüne adını koymak elbette bana düştü ama elbette mesele bundan daha karışık. Bu metnin İngilizce orijinali, farklı ortamlarda birkaç yıla yayılmış çeşitli süreçlerden geçerek son halini aldı. Daha sonra, Onur Gayretli onu alıp büyük emeklerle Türkçe olarak yeniden yazdı. Son olarak, or-

taya çıkan yeni metin, Eren Kırmızıaltın ve orijinal metni başka bir dilde yazan kişinin yıllar içinde başkalaşmış bir versiyonu olan bu satırların yazarı tarafından son kez gözden geçirildi. Açıkça söylemem gerekir ki, bahsettiğim son kişi, yani bu önsözün yazan “ben,” metnin orijinal halini yazan “ben”e uzaktan bakan, onun bildiklerini, düşündüklerini ve yazdıklarını elbette tanıdık bulan ama yine de onları bütünüyle benimsemeyen ve hatta onların önemlice bir kısmını (artık) bilmeyen biriydi. Bu anlamda, metnin Türkçeye çevrilmesi sürecinde kendimi yazar olarak değil, bu metni bir nedenle iyi tanıyan kişi olduğu için projeye atanmış bir editör gibi hissettim. Dolayısıyla, son okuma sırasında, baştan yazılması ya da iyileştirilmesini düşündüğüm yerlere, asıl yazarın düşüncelerinin ve eserinin –günahı ve sevabıyla– bütünlüğünü bozmak istemediğim için dokunmadım. Sadece eserin derdini Türkçede daha doğru anlatabilmesine olanak sağlayacağımı düşündüğüm müdahaleler yaptım. Düşünsel ve duygusal olarak böylesine ilginç bir süreci yaşamama olanak sağlayan Heretik’e bir kez daha teşekkür etmem gerekir.

Hem orijinal metnin önsözünde hem de burada bahsedilen tüm bu süreç ve kişilerin katkılarıyla ortaya çıkıp, bundan sonra onu hasbelkader eline alıp okuyacak olanların zihinlerinde anamlanacak bu kitap, umarım ki eksik ve yanlışlarından çok faydalarıyla var olur.

Bundan sonrası bana ait değil...

Deniz T. Kılınçoğlu

Göttingen, Kasım 2022